

facillimum deinde est ascendere ad cor altum, assumendo motivum charitatis, quo nihil suavius, nihil iucundius, imo per quod cuncta dura mitescunt. « Omnia enim saeva et immania, prorsus « facilia et prope nulla efficit amor. Quanto ergo certius ac fa- « cilius ad veram beatitudinem charitas facit, quod ad miseriam, « quantum potuit, cupiditas fecit! Non immerito ille vas ele- « ctionis cum ingenti laetitia dixit: Non sunt condignae passiones « huius temporis ad futuram gloriam quae revelabitur in nobis. « Ecce unde illud iugum suave est, et sarcina levis. Et si an- « gusta est paucis diligentibus, facilis tamen omnibus diligentibus. « Dicit Psalmista: *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi
vias duras.* Sed quae dura sunt laborantibus, eisdem ipsis mi- « tescunt amantibus. Propter quod ita divinae pietatis dispensa- « tione actum est, ut interior homo qui renovatur de die in diem, « non adhuc sub lege positus, sed iam sub gratia exoneratus « sarcinis innumerabilium observationum, quod erat revera grave « iugum, sed durae cervici convenienter impositum, facilitate sim- « plicis fidei, et bonae spei, et sanctae charitatis, quidquid mo- « lestiarum exteriori homini forinsecus intulisset ille princeps « qui missus est foras, interiori gaudio leve aberet. Nihil enim « tam facile est bonae voluntati quam ipsa sibi, et haec sufficit « Deo. Quantumlibet ergo saeviat iste mundus, verissime angeli « nato in carne Domino clamaverunt: *Gloria in excelsis Deo, et
in terra pax hominibus bonae voluntatis,* quiā eius qui natus « erat, suave iugum est, et sarcina levis ⁽¹⁾ ».

⁽¹⁾ August. Serm. 70 n. 3.

Mayo 6. de 1910. hinc.

EPILOGUS

Haec de virtutibus christianis, quantumvis imperfecta, et suo adhuc complemento (ad virtutes morales quod spectat) de-stituta, studiose lector, accipe. Multa sane sunt quae in factura operis non immerito desiderabis. Desiderabis enim, nunc quidem maiorem abundantiam tum in expositione dogmatis tum in op-positorum errorum confutatione, nunc maiorem perspicuitatem in ordinata deductione doctrinae a suis primis principiis, nunc me- liorem apparatum in ordine ad praesentes temporum circumstan- tias, aut quidquid aliud eiusmodi quod pro tua peculiari indole iure potuisses exigere. Unum tamen non frustra requires, vi- delicet sensum catholicum, maiorum traditioni inhaerentem, et per omnia pendente a ductu et magisterio eorum quibuscum usque ad consummationem saeculi affuturum se promisit Christus, *ut iam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamus omni vento doctrinae in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem er-roris,* quemadmodum apostolus praeterita commemorans et futura praesagiens dixit.

Est autem quaedam schola novella quae huic traditionali theologiae vehementer adversatur, et iam in lumine solis ha-ereses omnes in Hermesio et Gunthero a Vaticanis Patribus anathematizatas exsuscitat: haeresim de fluctuante et nequaquam fixo dogmatum sensu, haeresim de accommodanda doctrina revelata ad fallacem mensuram philosophorum systēmatum quae hodie- dum in mundo pervulgantur, haeresim de confusione fidei divi- nae cum cognitione autochtona humanae mentis, haeresim de criteriis revelationis iam non quaerendis in obiectivis signis seu externis factis divinam locutionem sigillantibus: ut caetera pree- termittam quae heterodoxe sentit, tum de vi et ratione ordinarii magisterii totius Ecclesiae per orbem dispersae, tum de non curandis notis haeresi inferioribus, tum de reiicienda omni doctrinali auctoritate praeter supremam, et quidem ex tota ple- nitudine potestatis agentem, tum de aliis permultis quae nunc commemorare non vacat.

inscriptionem fortuitam arte torquere in argumentum fidei, et quae in alium usum scripta sunt, ea ad emolumenntum ecclesiasticae doctrinae convertere⁽¹⁾. Unde assertio qua dicitur, scholasticos adaptasse theologiam philosophiae aristotelicae, est assertio e diametro contraria veritati. Et non solum falsa, sed et calumniosa assertio est, iniuriosa quoque Ecclesiae quae Scholae principes ut sanctos et doctores proprios veneratur. Adaptare enim theologiam philosophiae, nil minus est quam adstruere suprematiam rationis humanae supra doctrinam sacram, quod meram haeresim sonat; et quisquis eiusmodi negotium unquam attentaverit, iste inter rationalistas et cuiusvis tandem heterodoxi nominis doctores locum habebit, inter catholicos non habebit.

Abutuntur ergo boni viri simplicitate nostra, cum operi suo

« sibi potius tanquam ad usum meliorem clanculo vindicavit, non auctoritate propria, sed precepto Dei, ipsis Aegyptiis nescienter commodantibus ea quibus non bene utebantur: sic doctrinae omnes Gentilium non solum simulata et superstitionis figurae gravesque sarcinas supervaricanei laboris habent, quae unusquisque nostrum, duce Christo, de societate Gentilium exiens, debet abominari atque devitare, sed etiam liberales disciplinas usui veritatis aptiores... Quod eorum tamquam aurum et argentum, quod non ipsi instituerunt, sed de quibusdam quasi metallis divinae providentiae quae ubique infusa est, eruerunt, et quo perverse atque iniuriose ad obsequia daemonum abutuntur, cum ab eorum misera societate sese animo separat, debet ab eis auferre christianus ad usum iustum praedicandi Evangelii... Nam quid aliud fecerunt multi boni fideles nostri? Nonne aspicimus quanto auro et argento et veste suffarinatus exierit de Aegypto Cyprianus doctor suavissimus et martyr beatissimus? Quanto Lactantius? Quanto Victorinus, Optatus, Hilarius, ut de vivis taceam? Quanto innumerabiles Graeci?... Quibus omnibus viris superstitionis Gentium consuetudo disciplinas quas utiles habebat nunquam commodaret, si eas in usum colendi unius Dei, quo vanus idolorum cultus excinderetur, conversum iri suspicaretur. Sed dederunt aurum et argentum et vestem suam exeunti populo Dei de Aegypto, nescientes quemadmodum illa quae dabant, in Christi obsequium cederent. Illud enim in Exodo factum, sine dubio figuratum est, ut hoc praesignaret ». August. l. 2 de doctr. christ., c. 40.

⁽¹⁾ Act. XVII-23: « Praeteriens enim et videns simulacula vestra, inveni et aram in qua scriptum erat: Ignoto Deo. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis ».

vindicant similitudinem et analogiam cum opere Scholasticorum⁽¹⁾. Abutuntur etiam magis, cum ad conciliandam gratiam sue methodo immanentiae, transfigurant se in angelos lucis, afferentes in medium necessitatem subveniendi periculo animarum, et retrahendi homines coaeuos ex abyso incredulitatis. Fidenter enim dixerim, nullum esse medium methodo ista efficacius, ad praecludendum hominibus viam illius fidei quae sola fundamentum est salutis et radix totius iustificationis. Et quid tandem iuvabit opponere, novitatem methodi afficere credibilitatem, non fidem? Imo, fidem plane, fidem ipsissimam. Nam etsi aliud sit credibilitas, aliud fides, credibilitas tamen tota est in ordine ad fidem; et ex quo construis credibilitatem qua unumquodque ideo et eatenus credibile asseritur, quia et quatenus congruit subiectivis naturae aspirationibus, consequitur logica consequentia, removendam esse omnem fidem praeter eam cuius motivum sit haec

⁽¹⁾ Id quidem in omni *hypothesi*, hoc solo nomine quod sensum dogmatum ad philosophica inventa flectere volunt. Quanto magis in *thesi*, ratione habita illius philosophiae cui iam est accommodanda theologia! In qua quidem minimum omnium inconveniens est, quod pro *a* et *o*, pro primo principio et ultima conclusione habeat verbum Pilati: *Quid est veritas?* Accipe specimen in propositionibus desumptis ex novorum apologetarum scriptis: « Y a-t-il des réalités en soi, ou n'y en a-t-il pas, « c'est la question qui se pose pour tout homme, et fait de son existence « un drame. — Notre certitude d'être ne peut avoir de force et de solidité, que lorsqu'elle a passé par l'épreuve, et l'épreuve c'est la vie tout entière. — Pour avoir la certitude d'être sans crainte de s'illusionner, « il faut se déifier, ou au moins prendre dans une certaine mesure la forme divine. — Toute certitude d'être qui a une autre base que la conception et la fixation en Dieu, est illusoire et toujours prête à s'effondrer. — S'imaginer qu'à elles seules, par la vertu logique de leur forme démonstrative, les preuves peuvent nous faire connaître l'existence de Dieu, c'est une prétention si constamment démentie par les faits, qu'on s'étonne encore de la voir se produire. — C'est en cherchant à être par le dedans, que nous pouvons être certains de l'existence des autres êtres, « comme nous sommes certains de l'existence de Dieu ». Haec quomodo et inter se et cum sensu communis cohaerent, frustra forsitan requires. Interim vero puto quod sat longe distamus a philosophia apta nata ancillari theologie.

ipsa quam dicis, immanens aspiratio. Sicut Iudei id credebant de Messia, quod congruebat autochtonis aspirationibus Israel, id discrederebant quod non congruebat. Messiam exspectabant triumphantem, et fundantem regnum suum in medio contribulum suorum, qui terrestris eius gloriae participes exsisterent. Id inveniebant in Isaia, IX-6: *Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum eius, et vocabitur nomen eius, admirabilis, consiliarius, fortis, pater futuri saeculi.* Id in Psalmo CIX-2: *Virgam virtutis tuae emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum.* Id in Daniele, VII-14: *Et dedit ei potestatem et honorem et regnum, et omnes populi, tribus, et linguae ipsi servient; potestas eius potestas aeterna quae non afferetur, et regnum quod non corrumptetur.* Frustra autem clamabat Isaia, LIII-1: *Quis credidit auditui nostro, et brachium Domini cui revelatum est?.... Non est species ei neque decor, et vidimus eum, et non erat aspectus, despectum et novissimum virorum, virum dolorum et scientem infirmitatem,* Messiam monstrans pervenientem ad triumphum per passionem, humiliationem, et mortem. Frustra canebat David in persona Messiae loquens: *Ego autem sum vermis et non homo, opprobrium hominum et abiectionis plebis.... Foderunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea.* Frustra Daniel vaticinabatur: *Septuaginta hebdomades abbreviatae sunt, ut ungatur Sanctus Sanctorum.... Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, et non erit eius populus qui eum negaturus est.* Haec iam non congruebant indigentiae expansionis quae in stirpe hebraica erat. Credebant ergo gloriosa de Messia suo, discredenter opprobriosa. Sed et ea quae credebant, procul dubio fide theologica et salutari non credebant.

Proinde novi nostri apologetae unius tantum rei oblii esse videntur, videlicet ipsius unici finis apologiae christiana, qui est ducere homines ad fidem theologalem seu divinam, extra quam nulla est salus. Nam methodus eorum, nedum ad eam fidem ducat, qua plenum revelanti Deo intellectus et voluntatis praestatur obsequium, dicit plane ad oppositum, nimurum ad arbitrariam quamdam opinionem, eamque in puro naturalismo fundatam ac penitus incardinatam. Et quid, quaeso, refert si de

doctrina quam christianam vocas, talem hominibus infundas credulitatem? Quid hoc ad salutem? Quid non potius ad perditionem, si opinionis principia ea sint, quae faciant unumquemque sibi ipsi tanquam regulae et normae inhaerere, mentem et cor ab unico motivo auctoritatis Dei et subiectione ei debita avertendo, et nullum nisi fidei cuidam rationalisticae locum relinquentio? Uttere ergo, ut vis, convenientis quae sunt inter doctrinam revelatam et veras naturae exigentias, ad removendum prohibentia obstacula. Appella ad aspirationes cordis, invoca testimonium animae naturaliter christiana, ut quod prius exosum forte erat, nunc incipiat delectare, et quod contra rationem, contra inditam inclinationem, contra omnia intima humanae naturae esse reputabatur, sub alia luce iam appareat. At, quaeso, ne in his reponas proprium ac directum credibilitatis fundamentum. Ne praesertim mortiferum principium statuas: nullam esse veritatem alicuius valoris quoad nos, nisi autochtonam, et ex proprio fundo pullulanter, sicut pullulat planta e germine suo.

Sed haec sub *Novae Scientiae* nomine passim perulgantur, et hac de causa, gnosim aliquam sublimem atque transcendenter plenisque, ut assolet, videntur continere. Esto. Verumtamen si scientia est, nonnisi pars et dependentia illius scientiae quae iam a longo tempore summo studio molitur ut, Deo a mentibus humanis, a vita et moribus populorum excluso, merae quod vocant rationis vel naturae regnum stabilietur (¹) Pars illius scientiae quae apud quosdam catholici nominis viros maiori in dies auctoritate pollens, negat Deum ex suis operibus posse agnoscere. Hominem e simio ortum, sin minus quoad animam, at certe quoad corpus, stulte et inverecunde profitetur. Scripturam a Deo inspiratam omni sublimitate, omni mysterio, omni sensu spirituali privat. Historiam sacram et magnifica Dei opera, tum in educatione generis humani, tum in praeparatione adventus incarnati Verbi, ad vulgarium eventuum proportionem omni ope reducere nititur, si tamen, quod peius est, mythicis paganorum fictionibus eam assimilare non vereatur. Et haec scientia sub arbore malo

(¹) Vatic. Const. *Dei Filius* in prooemio.

initium habuit, in die qua ab apostata angelo corrupta est mater nostra, violata est genitrix nostra. Haec scientia aut impia est, aut plumbea, circa materialem litterae corticem tota occupata; timet enim ne forte assumens alas, et paulo altius progressa, attrectet Deum aut inveniat. Haec denique scientia gelida est, et in brumalibus poli antarctici regionibus concepta, ad easdem gelidas oras sensim sine sensu hominem pellit, ubi infelix ille longe ab omni ideali, longe a fonte luminis, caloris, et vitae (Deo), miserrime contabescat.

Tu autem, studiose lector, memento quia filius sanctorum es, et vitam illam expectas quam Deus datus est his qui fidem suam nunquam mutant ab eo (¹).

(¹) Tob. II-18.

INDEX

PROOEMIUM	Pag. 5
---------------------	--------

DE HABITIBUS ET VIRTUTIBUS GENERALE PROLEGOMENON

I ^a -II ^{ae} QUEST. 49-61 — Huius disputationis partitio	17
--	----

I. De habitibus ordinis naturalis.

- 1. Quod habitus est quaedam dispositio in ordine ad naturam rei et operationem eius, secundum quam bene vel male aliquid ad eam disponitur 18
- 2. Quod inter habitus operativos bonos eminent illi qui non solum conferunt habilitatem ad bene operandum, verum etiam perficiunt ad usum habilitatis. Et quod tales habitus simpliciter dicuntur virtutes, in voluntate vel aliqua alia potentia prout a voluntate mota subiectati. Qui etiam in statu virtutis perfecto vel imperfecto esse possunt, secundum quod vel actu vel potentia tantum, ad Deum referuntur sub ratione ultimi finis totius humanae vitae. 20
- 3. Quod virtutes naturales physice generantur et augmentur per frequentationem actuum, diminuuntur autem et corrumpuntur, vel per contrariorum actuum exercitium, vel etiam per solam cessationem ab opere 23

Quod autem mirum cuiquam fortasse videbitur, omnes istae novitates proponuntur sub specie pietatis et zeli animarum. Dicunt Ecclesiam esse pro hominibus, non autem homines pro Ecclesia. Multo enim magis Ecclesiae applicatur id quod de seipso Christus dixit: *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare*, cum non sit discipulus super magistrum, neque apostolus supra eum qui misit illum. Hinc necessitas Ecclesiae imposita, accommodandi se conditionibus temporum, et prae primis quidem, adaptandi doctrinam sacram ad novam orientationem spiritus moderni, ne (quod absit) in perditionem animas abire sinat. Existimant autem se habere missionem a Deo ad efficiendam adaptationem hanc, seseque muniunt exemplo scholasticorum medii aevi. Si enim, inquit, scholastici accommodaverunt theologiam philosophiae aristotelicae iam antiquatae, quidni alia nunc fieret accommodatio secundum praesentem evolutionem cogitationis humanae quae iugi progressu in dies perficitur? Audax sane, ut ipsi tandem aliquando agnoscant, innovatio, sed quae hac ipsa de causa ad eos tota devolvitur. Quippe audaces initiativae, etiam illae quae iustae, quae sanctae, quae necessariae sunt, nusquam ab auctoritate ducunt originem, quia auctoritas ex natura et indole sua conservatrix est. Restat igitur ut a privatis sumant principium; quod etiam quibusdam exemplis utcumque confirmare tentant ex historia sacra vel annalibus ecclesiasticis.

Sed isti boni viri simplicitate lectorum suorum abutuntur. Abutuntur in primis cum dicunt scholasticos medii aevi adaptasse theologiam philosophiae aristotelicae; in qua quidem assertione a veteribus Protestantibus innovata⁽¹⁾, falsitas est, calumnia est, summa ipsi Ecclesiae illata iniuria est. In primis falsitas est, et

⁽¹⁾ Inter alia quae contra Concilium Tridentinum debacchatur, Paulus Sarpi apud Pallavicinum l. 7, c. 14, dicit: « Che s'aspettava che fosse « provveduto agli Scolastici ed a' Canonisti. A questi che danno le di- « vine proprietà al Papa sin'a chiamarlo Dio, dandogli infallibilità, e fa- « cendo l'istesso tribunale d'ambedue... Agli scolastici, perchè hanno « fatto fondamento della dottrina cristiana la filosofia d'Aristotele e lasciata « la Scrittura, etc. »

quae parum criticae in suis auctoribus monstrat. Quisquis enim non ex toto peregrinus est in operibus principum Scholae, luce meridiana clarius agnoscat quod si quaerat adaptatio fuit, non certe theologiae ad philosophiam aristotelicam, sed quod longe diversum est, philosophiae aristotelicae ad theologiam. Rationem methodi et disciplinae scholasticae vel in ipso ingressu *Summae* a S. Thoma declaratam invenies: « Dicendum, inquit, quod haec « scientia (theologia) accipere potest aliquid a philosophicis di- « sciplinis, non quod ex necessitate eis indigeat, sed ad maiorem « manifestationem eorum quae in hac scientia traduntur. Non « enim accipit sua principia ab aliis scientiis, sed immediate a « Deo per revelationem. Et ideo non accipit ab aliis scientiis « tamquam a superioribus, sed utitur eis tamquam inferioribus « et ancillis, sicut architectonicae utuntur subministrantibus, ut « civilis militari. Et hoc ipsum quod sic utitur eis, non est pro- « pter defectum vel insufficientiam eius, sed propter defectum « intellectus nostri qui ex his quae per naturalem rationem, ex « qua procedunt aliae scientiae, cognoscuntur, facilius manudu- « citur in ea quae sunt supra rationem, quae in hac scientia « traduntur⁽¹⁾ ». Non ergo philosophiam aristotelicam amplexi sunt scholastici ut regulam ad quam flecterent theologiam, absit; sed omnino ex inverso, ut disciplinam subsidiariam in qua agno- verunt signatum lumen rectae rationis humanae, quamque hoc titulo iudicaverunt natam inservire ad manifestationem doctrinae fidei, eique iuxta consecratam apud ipsos locutionem, *ancillari*. Nam, ut Canus l. 8 de locis theologicis annotavit, vasa argentea et aurea, caeteramque Aegyptiorum suppellectilem, etiamsi com- modatam acceperimus, iure nostra facere possumus, inque fide- lium usus vindicare⁽²⁾. Sed et a Paulo discunt theologi, vel

⁽¹⁾ S. Thom. 1^a part. q. 1, a. 5 ad 2um.

⁽²⁾ « Philosophi autem qui vocantur, si qua forte vera et fidei no- « strae accommodata dixerunt, non solum formidanda non sunt, sed ab « eis etiam tanquam iniustis possessoribus in usum nostrum vindicanda. « Sicut enim Aegyptii non solum idola habebant et onera gravia quae « populus Israel detestaretur et fugeret, sed etiam vasa atque ornamenta « de auro et argento, et vestem, quae ille populus exiens de Aegypto